

ביאורים

אחת מהפרשיות הסתומות בתנ"ך היא פרשיית דור הפלגה. דור שלם מתכנס בשנער ורוצה להקים מגדל וראשו בשמים. הקב"ה יורד לראות את מעשי האדם ומחליט לפורם כדי שרצונם לא יתממש. ואכן מאז האנושות מחולקת לעמים ושפות שונים. את סיבת ענשם של הדור הקודם, דור המבול, אנו יודעים בוודאות, שכן התורה מאריכה לבאר את מעשיהם המוקולקלים. אולם במה חטאו דור הפלגה, שגרם לקב"ה להענישם?

בקריאת פשט הכתובים נראה שהאנושות רוצה להתאחד. כל הארץ דוברת שפה אחת. כולם רוצים לחיות יחד בעיר אחת ובה שלטון מרכזי. הסיבה שהם נותנים למעשיהם היא: "פן נפוצ על פני כל הארץ" [בראשית יא, ד]. שמה נתפזר ולא נשאר יחד. לכאורה מטרת האחדות היא מטרה נעלה ואם כן מדוע הענישם ה' על כך? והרי מצינו שה' אוהב את האחדות, ואפילו אם ישראל עובדים עבודה זרה אך יש ביניהם שלום ה' מניח להם ולא מביא פורענות [בראשית רבה לח, ו]!?

המדרשים עמדו על קושי זה וביארו שמטרתם הייתה להילחם נגד הקב"ה. להסיר את מלכות ה' בעולם ולהחליפה במלכות בשר ודם. מטרת הקמת המגדל הייתה "נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה" [רש"י בראשית יא, א]. אך גם אם נבאר כך את חטאם, עדיין פרשה זו אינה מובנת. אם נאמר שהדברים כפשוטם ובאמת חשבו לעשות מגדל, להגיע לשמים ולהלחם באלוהים, הרי זו מחשבת שטות. לא יתכן שאדם בשר ודם יעלה לשמים וילחם פיזית עם הקב"ה, אשר אין לו גוף ואינו גוף. אם אכן חשבו כך, הרי הם שוטים הפטורים מעונש. ואם נאמר שמשמעות הדברים היא שרצו לעבוד עבודה זרה ולצאת נגד הקב"ה, הרי שזו עבודה זרה והם צריכים להיענש בעונש חמור יותר מפזיזר ברחבי הארץ.

סתירה נוספת להסברים אלו היא הסיבה הכתובה בפסוקים. הקב"ה אמר: "הן עם אחד ושפה אחת לכלם וזה החלק לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות" [בראשית יא, ו]. ה' מתייחס לעתיד. הוא אינו מתמקד במעשים שנעשו בעבר ומחייבים עונש, אלא בעתיד.

הר"ן מחדש פירוש מקורי על פרשייה עלומה זו. יסוד הפירוש הוא חוק הטבע המלמד שכאשר יש שני אנשים בעלי אותה תכונה, הם מחזקים אחד את השני, וכך נוצרת חברה אשר עוצמתה יותר גדולה מסך כל הפרטים שבה. החשש הגדול של הקב"ה היה, שאותו הדור שהיה שטוף בעבודה זרה, יתאחד, וכך תקום אימפריה יחידה המבוססת על אדני האלילות ורודפת את עובדי ה'. זו הסיבה שה' פיזר אותם, כדי שיהיה מקום לעובדי ה' לנוס לשם בעת צרה.

הרחבות

• למה לא פורש חטאם של דור הפלגה בתורה?

במעט נגששה כעורים קיר, פי אלה האנשים מה עשו, מה פשעם ומה חטאתם. לעומת חטאם של דור המבול שנכתב בפירוש "ותמלא הארץ חמס" [בראשית ו, יא], חטאם של דור הפלגה לא פורש בתורה. ויש לשאול מדוע?

האברבנאל ביאר שבניגוד לדור המבול שעשו מעשי גזל וחמס בפועל, חטאם של דור הפלגה היה רק בשלבי תכנון במחשבתם [אברבנאל, בראשית יא, א].

הבאר שבע ביאר זאת באופן שונה: "כל עצמה של התורה לא באה אלא להורות, ולתוכחת הדורות הבאים שלא יחטאו עוד כמו שעשו דורות הראשונים. וכיון שחטא דור המבול נמצא בכל דור ודור כדאמרינן (כמו שאמרו חז"ל) "ורוב בגול ומיעוטן בעריות" [בבא בתרא קסה.]. ולכן הוצרך הכתוב לפרשו. אבל חטא דור הפלגה לא היה ולא הוה ולא יהיה מאז ועד עולם, כי לא היה יכולת בידם להתחיל בחטא זה לבנות מגדל וראשו בשמים כפי כוונתם הרעה אלא על ידי ויהי כל הארץ שפה אחת" [באר שבע, סנהדרין קט.].

מפירושים אלה ניתן ללמוד עקרונות יסודיים: מדברי האברבנאל ניתן ללמוד על רחמיו הרבים של הקב"ה, שלא רצה לגנות את דור הפלגה על ידי פירוש חטאם, כיוון שהיה רק במחשבה.

ומדברי הבאר שבע ניתן ללמוד שהתורה לא מזכירה את חטאי הרשעים כדי לבזותם ולהשפילם, אלא רק כדי שהדורות הבאים ילמדו להתרחק ממעשיהם הרעים. (עיי' באברבנאל ובבאר שבע שהביאו הסברים נוספים).

שאלות לדיון

מדוע אין הקב"ה מעניש עובדי עבודה זרה שיש ביניהם שלום? הרי הם חוטאים!
האין זה תמונה שהקב"ה פיזר את דור הפלגה רק כדי שלכמה צדיקים בודדים תהיה תועלת מכך?

לעילוי נשמת מרת צילה בת יחיאל צבי וצביה גולדה ע"ה לעילוי נשמת שלום (שרלו) בן מרים ז"ל

הקושי בהבנת חטא דור הפלגה

וזה היה ענין דור הפלגה וענשם שהניחו אותנו המפרשים בו באפלה, עד שצמקעט נגששה כעורים קיר, פי אלה האנשים מה עשו, מה פשעם ומה חטאתם. אם רצו להיות כאיש אחד חברים, היה ראוי להיות להם בזה שכן טוב, כי ראינו הכתובים כלם נוטים אל זה הדרך, עד שאמרו (בראשית רבה לח ו) שאפלו עובדי עבודה זרה כל זמן שהשלוש ביניהם אין מדת הדין מתוחה כנגדם. והסמיכו זה אל פסוק (הושע ד י): "חבור עצבים אפרים הנח לו". ועם היותו שבאו בטעם ענשם של אלו מדרשים, אינם מסכימים לפשוטו של מקרא, כי לדברי מי שאומר שהיתה הסכמתם לעלות לרקיע, הוא מן התימה: איך הסכימו כל בני העולם בשטות כזה, ולו חשכו ראותם ועורו עיני שכלם, היה ראוי להיות פתייתם מציל אותם מן הענש, וכיוצא בזה - (תהילים ב ד) "יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו". ועוד, פי אלו פשוטו יד בעקר, איך הספיק ענשם להפיץ אותם לבד. ועוד, פי מפשט הפרשה יראה כי לא היה ענשם על מה שעשו כבר, אבל על מה שהיה אפשר להמשך ממעשיהם, והוא אמרו (בראשית יא ו): "הן עם אחד ושפה אחת לכלם וזה החלק לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות", והנה הפסוק הזה מורה בפרוש כי היה הענש מדאגה מדבר שאפשר שיתחדש.

וכל אלה הדרגים משימים המשפיל במבוכה וצריכים באור, והוא נמשך ונוסד על השרש שאמרנו, כי חברת הרשעים ואספתם דבר מזיק הן בעת השתדלותם בפעלת רעתם או לא ישתדלו בה, כאשר חברת הטובים דבר מועיל הן בעת השתדלותם או בעת שינוח, כאשר נרמז באמרו (קהלת ד יא): "גם אם ישכבו שנים וחס להם ולאחד איך יחס". וזה היה ענין דור הפלגה, כי אין ספק, כי בעת ההיא היו כל בני העולם נוסדים על אמונות נכריות, ואשר הסכימו בו כלם הוא ענין עבודה זרה, מלבד סגלות ונאשנים מועטים אשר טעמו וראו אורו של עולם כי טוב, והם גם הם, לא היה ספק בידם לקרא בני האדם לעבד את ה' שכם אחד, מיראתם העמים אשר היו בארצותם מושלים עליהם, עד שהראשון שהתחיל זה, והוא אברהם, קרה לו מה שקרה עם נמרוד עד שהצרך לעזוב ארצו וללכת אל ארץ אחרת. ואין ספק, שאותם צדיקים שהיו יחידים בדורות ההם, היה להם חלוק האמות והממשלות לטוב ולתועלת, פי כאשר תצר להם האמונה באיזה מלכות ישוטטו אל ארץ אחרת שיוכלו שם לעבד ה' יתברך כרצונם, כאשר קורה לנו בגלותנו היום, פי כאשר נתחדש שמד בארץ ישמעאל נסו פליטיהם אל ארץ אדום, ומאדום לישמעאל, וזה אצלנו מחיה מעט בעבודתנו.

באפלה - בחוסר הבנה מהו חטא דור הפלגה. **ועם היות וכו'** - ואף שיש כמה מדרשים שנתנו טעם לעונשם. **מסכימים** - מתאימים. **הסכמתם** - רצונם של בני דור הפלגה. **לעלות לרקיע** - "ונעשה עמו (נגד ה') מלחמה" (רש"י בראשית יא, א). **פתייתם מציל אותם** - נפטור אותם מחמת שהם שוטים. **פשוטו יד בעקר** - מרדו בה. **נוסדים** - מבססים את השקפתם. **סגלות** - יחידי סגולה. **אורו של עולם** - הקב"ה. **לא היה ספק בידם** - לא התאפשר להם. **ומאדום לישמעאל** - כשהתחדשו גזרות באדום וישובו לארץ ישמעאל. **מחיה מעט** - הצלה מועטת.

סיבת פיזור דור הפלגה